

УДК 17.023.36(045)

Л.І. Мокляк,
Г.М. Покотило**ПРИРОДА ЯК ДУХОВНА ЦІННІСТЬ У СТАНОВЛЕННІ КУЛЬТУРИ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**Навчально-науковий Гуманітарний інститут
Національного авіаційного університету

Анотація. У статті здійснено аналіз місця й ролі природи у системі духовних цінностей сучасного українського суспільства.

Ключові слова: природа, людина, духовність, етнос, моральний імператив, естетичне, культура.

Вступ

Драматизм космологічної ситуації в світі, яка, переступивши в третє тисячоліття, сягнула своєї загрозової межі, зростаючий розрив між людиною і природою, між культурою і цивілізацією змушує людство бути мудрим, переглянути смисложиттєві орієнтири свого буття. За образом-метафорою філософа-феноменолога Едмунда Гуссерля, зараз людство нагадує ковчег чи корабель, який опинився в бурхливому морі. Для свого порятунку, зведена до становища автомата, дегуманізована людина техногенного суспільства, яка «споживає» та «розважається» з прогресуючими некрофільними тенденціями, потребує глибинного повороту у своїй свідомості до біофільних, життєстверджувальних начал, заснованих на почутті любові до людини, природи, життя взагалі, всеохоплююче вираженого морально-етичною формулою «благоговіння перед життям» великого гуманіста ХХ ст. Альберта Швейцера: «Я є життя, що хоче жити, я є життя серед життів, які хочуть жити» [15, с. 306], тобто до тих віковичних людських цінностей, які складають багатство духовності.

Духовність виступає фундаментальним принципом буття людини, принципом саморозвитку і самореалізації людини у зверненні до вищих ціннісних інстанцій становлення її як особистості. Слушною вважаємо думку Сергія Кримського про те, що «духовність – це засіб переводити універсум зовнішнього світу, буття у внутрішній всесвіт особистості на етичній основі, здатність створювати внутрішній світ, завдяки якому реалізується само тотожність людини, її свобода від жорсткої залежності від ситуацій, що постійно змінюються. Духовність зрештою приводить до свого роду смислової космогонії, об'єднуючи образ світу з моральним законом особистості» [6, с.57].

Постановка завдання

Щоб збагнути рятівну сутність духовності, в тому числі і її національного інваріанту, неминує мусимо звернутися до його субстанційних основ, торкнутися підвалин цього неповторно унікального феномену. А це, в першу чергу, потребує занурення в те природне середовище, в ті довоколишні умови, в яких тільки й можливе найповніше та найефективніше опредметнення національної ментальності. Бо кожна національна культура (і це є аксіомою) завжди пов'язана з тим природним світом, у якому вона витворилась та реалізує себе. Відомий український географ початку ХХ ст., академік Степан Рудницький в унісон з теорією географічного детермінізму

твердив, що «кожний нарід зв'язаний з краєм, в котрім живе, безчисленним числом узлів, почасти й до тепер не досліджених. Природа краю впливає на економічний і історичний розвиток народу, його побут і культуру. Навіть, як многі кажуть, на його характер і поезію» [13, с.32].

Основна частина

Для корінного населення природа рідного краю (до речі, етнонім „Україна” бере свою назву від слова „край”, де „у” векторизує спрямованість руху) є самодостатньою, набирає аксіологічного (ціннісного) виміру, атрибууючись у таких категоріях людського буття, як „батьківщина”, „край”, „світ”, „домівка”, які є своєрідними олюдненими образами інобуття природи. Згідно із запропонованим Мартином Хайдеггером тематичним рядоположенням, „Дім”, „Поле”, „Храм” – святі інваріанти життя людини, екзистенціали національного буття, які, творячи ментальне поле, є модусами людської присутності у світі. Свідченням цього є фольклор, який, як органічна частина ландшафтно-побутової культури, об'єднує всі ці три інваріанти. Названа трійця – «Дім» (символ святого довкілля буття, завдяки якому людина займає своє місце у світі, де, за поетичним виразом Тараса Шевченка, «своя й правда, і сила і воля»). За точним визначенням відомого вітчизняного філософа Сергія Кримського «це ніша людини в Універсумі» [7, 292], «Поле» (життєвий топос, де коріння роду, природне середовище, продукти якого споживає людина, набираючись сили, джерело достатку, образ якого – «хліб на столі»), «Храм» (святині, як вираз благословення вищих сил, небесного заступництва за певну етнічну спільноту) – є символами «внутрішнього етосу» людини, внутрішньої соціальності, яку треба мати, щоб не бути роздертим, як казав Микола Бердяєв, зовнішнім середовищем.

Кинувши зерно в зораний ґрунт, людина культурно прив'язала себе до землі не тільки як до природного, а й соціального явища. Виник феномен осідлості, коли оселею стала не тільки хата, а й терени роду, племені, етносу. Природні процеси, втягнені в триб людського життя та діяльності, ставали соціо-природними, набуваючи ознак середовища «рідної землі», що стане Батьківщиною. До речі, слово «eges» (ґрунт, земля, країна) – одне з найархаїчніших і найпоширеніших слів старозавітного словника, яке означало середовище не лише як природу саму по собі, а як Ойкумену, тобто життєпростір, що збагачує людську екзистенцію [7, 291-295].

Батьківщина – місце, де вкорінене родинне гніздо, образно кажучи, це пуповина людини, її виток. Прикметно, що в українській мовленнєвій традиції наголос у цьому слові ставили, як правило, на першому складі, підкреслюючи тим самим генетичну спорідненість людини з первнем – людським і природним. Водночас, це слово кодифікує й домівку корінного етносу як великої єдиної родини, яка живе на землі своїх предків – батьків (на батьківщині). Чимало сучасних дослідників доводять, що домінанта батьківщини в етногенетичному процесі ієрархії світоглядних особливостей того чи іншого етносу є першопочатковою, бо тут здійснюється селектогенез – вибір саме того середовища, яке біологічно найбільш комфортне для нього.

Природні об'єкти Батьківщини в духовному тезаурусі України антропологізувалися, тобто набували людської цінності (в межах етики сприймалися як одухотворені істоти). Тому в минулому не моральним було плюнути у вогонь чи воду, звернутися до природної стихії з непоштивим словом, знічев'я вдарити чоботом по дереву чи надаремно зрубати його [8, с. 19-28]. Ставлення до землі в українців завжди оповите сакральним ореолом. Її величали святою. Вона сприймалася і сприймається як материнське лоно, родове начало. В Україні земля – матір-годувальниця, на відміну від російського «мать – сыра земля». Найсильніша клятва – клятва землею. Землю не можна було бити. Такий екологічний імператив походив від залюблення національним образом природи, та дозволяв зберігати і збагачувати її ество протягом тисячоліть. Ця зжитість із природою породила й «дуже тонке відчуття її краси, зовнішнім виразом якого є народне мистецтво», – слушно відзначав Іван Мірчук у своїй «Історії української культури» [10, с.11]. І, як наслідок, – перенесення краси природних форм, гармонії барв у побут, довкілля: облаштування житла, одяг, предмети щоденного вжитку. Продуктом інтимного, естетичного споріднення з природою та переживання її краси є і народна музика, і багатий фольклор, особливо пісенний.

Де б не жили українці, вони люблять оточувати себе живою природою. Тарас Шевченко і в далеких казахських степах саджає дорогу його серцю вербову гілочку. Видіння рідної землі стоять там перед його очима. Як найзаповітніше бажає він своєму другові по нещастю, землякові, простому благородному солдатові Андрію Обеременку, який за двадцять років солдатчини не принизив своєї людської та національної гідності, «пройти эти безводные пустыни, напиться сладкой днепровской воды и вдохнуть в измученную грудь живительный воздух нашей прекрасной и нашей милой родины!» Залюблений у ніжну красу квітів, він усе, що є кращого в людях, у людських стосунках зіставляв з ними. Опанас Чужбинський, відвідавши смертельно хворого Тараса Григоровича, згадував, як той щемливо звірявся: «Чи знаєш, – почав він, – що тепер мене більш за все печалить: це неможливість... побути, принаймні, півгодини серед квітучих дерев».

Через століття інший великий українець, теж вигнанець, Олександр Довженко в своєму останньому

листі в Україну, адресованому до Президії Спілки Радянських письменників УРСР, просив: «Вертатись хочу на Вкраїну. Президіє! Допоможи мені з житлом: давно колись його одібрано в мене. Великої квартири мені не треба. Тільки треба мені, аби з одного бодай вікна було видно далеко. Щоб міг я бачити Дніпро і Десну десь під обрієм і рідні чернігівські землі, що так настирливо почали очима маритись мені» [5, с. 256]. «Пустить мене до мене» – так точно діагностував цей біль серця, крик душі Довженка Іван Світличний у вірші – відгуку на це послання. Серце справжнього митця – невід'ємне від рідної землі, сповнене любові до неї. Вона живить, наснажує творчість. Живучи далеко від рідних теренів, Микола Гоголь зізнавався в листі до матері, що його серце завжди залишиться прив'язаним до священних місць Батьківщини.

Природа в українському менталітеті – не тільки материнський родинний початок, а й джерело людської душі. Вона резонує на людські долі, на драматичні перипетії життєвих шляхів, як це бачимо в «Слові о полку Ігоревім», українських думках, в творах Т.Шевченка, М.Гоголя, М.Коцюбинського, Л.Українки, О.Довженка, М.Вінграновського та багатьох інших. Наталя Полонська-Василенко у написаній нею «Історії України» підкреслює, що українці «жили спільним життям з веселою, радісною природою України і відчували її ласку» [11, с 76]. Релігійні уявлення дохристиянської доби відзначалися життєрадісністю. В українському язичницькому пантеоні, як відзначає історик, немає жорстоких і суворих богів, відрашувальних міфічних істот. Замилуваним у рідну землю, природу пращурам нашим, навіть небо видавалося нивою, а зорі – отарою овець. Та й первісні храми – священні гаї.

Моральні й естетичні засади, що формувалися на цьому ґрунті, були не зовнішніми нормами поведінки, а, радше, внутрішнім імперативом існування. Зокрема, уявлення про добро і зло надихалися довіллям і працею та за своїм змістом і значенням виходили за межі власне етики. Вони відігравали роль вселенських світоглядних орієнтирів, на яких трималася складна конструкція надбудови етносу. У геопсихічному аспекті вчування в «хвилясту м'якість лісостепу» чи «безкраю далечинь степу» сприяло розвиткові споглядальних настанов, а споглядання – це благоговіння перед буттям. Воно виступає чинником гармонізації душі та світу. Релігійний мислитель Павло Флоренський згадував, що споглядання природи стало підґрунтям його вміння бачити «корені речей» [14, с.36]. Навчити бачити «корені речей» – це мабуть сьогодні найважливіше завдання, яке стоїть перед всією українською системою освіти і культури. З цього приводу С.Кримський писав: «У індустріальну епоху, на завершальному рубежі індустріальної цивілізації, неможливо відволіктися від феномену двозначності нестримного практицизму в спілкуванні людини з природою й собі подібними. Духовності нашого часу починає відповідати потреба усвідомлення не тільки практичної активності, але й творчої стихії споглядання...Споглядання може бути визначене як вид не споживацької діяльності, у якій змінюється не об'єкт, а суб'єкт дії» [6,

с.63-65]. Так, споглядання вчить дивитися, слухати, а, радше, вслухатися і мовчати. І в цьому мовчанні медитувати, пізнавати світ і себе в ньому. Це вчуття, «як рух у безкрає», породжує «ерос» – почуття любові до безкінечного, абсолютного. Значною мірою архетип лагідної, плідної «неньки-землі» сприяє тому, що світосприйняття українців позбавлене агресивності, войовничого активізму. Все це дає підстави стверджувати: антеїзм у структурі українського світогляду має основоположне значення. Не дивно, що в теоріях формування нації ця ідея відіграє домінуючу роль. В історіософії В'ячеслава Липинського визначальним у дефініції нації виступає саме поняття «Земля»: «... дійсним українцем є всякий, хто живе на материнській землі України, хто працює заради неї». В основі такої акцентуації ролі землі лежить його глибоке переконання, що та органічна спілка людей (нація) не може виникнути без чуття любові до рідного краю як органічної цілості. Цей зв'язок з землею утворює специфічний для даної нації спосіб психологічного життя, яким живиться творча душа його провідної верстви (аристократії). Через «Землю» збуджується творча воля, енергія індивіда, який відіграє роль на кону історії. В Юрія Липи «дух нації» також скориговано в «дух землі». У проповідуваній Євгеном Маланюком ідеї «геокультури» теж звучить намагання довести, що від вигляду землі, місця осідлості залежить спосіб життя, навіть, характер народу.

Не викликає сумніву, що духовно-психологічна пов'язаність із землею, спостереження її явищ сформували народні звичаї, обряди, які передавалися з покоління в покоління, полегшуючи боротьбу за фізичне та духовне виживання. З часом із цього витворилась відповідна життєва настанова з такими прикметами, як терпимість, скромність, обережність, витривалість у прямованні до поставленої мети, спокій та врівноваженість у щасті й нещасті, а в деяких випадках навіть тихий героїзм [Див.11,с. 265]. Взагалі, для українського менталітету характерною є органічна поєднаність етико-естетичних засад. Григорій Сковорода констатував цю неподільність твердженням: «У нас користь із красою і краса з користю нероздільні». Слушно в цьому контексті пригадати зауважене Євгеном Маланюком вживання слова «гарний»: в українській мові «гарний» виступає і в сенсі «красивий», і в значенні «доботи» (гарний врожай, гарна людина).

У предметно-практичному освоєнні світу зжитість українців із природою трансформувалася у природовідповідні та людинодоцільні способи аграрної, ремісної та мистецької діяльності. Ще в сиву давнину у них сформувалося вміння використовувати природні умови та можливості оптимально, у бажаному напрямі, не зашкоджуючи довкіллю. І досі гуцул, приступаючи навесні до обробки землі, шанобливо просить у неї пробачення за турботу. Та й у спорудженні городищ чи оборонного захистку (хоч би «Змієві вали») чітко простежується намір максимального зважання на рельєф місцевості, бажання не знищити його краси і неповторності. Все це є свідченням того, що у своїй діяльності український етнос завжди намагався створити модель Універ-

суму, в якому би поєднувалися природа і доцільність людської праці. Таке ставлення до землі, здатність радіти життю, насолоджуватися ним, чудуватися довкіллям (а «естетичне споглядання» для людини, на думку українського філософа Теофіла Юркевича, є «природним та необхідним» для збереження її людських потенцій), інтимний зв'язок з природою говорить про невластивість для української ментальності «підкорення природи». Емоційно чутливій натурі українця притаманне не «природоборство», а слідування природі, а, навіть, злиття з нею, інтуїтивне вникнення в сутність її процесів. Досвід такого спілкування з природою і становить основу нашої національної духовної культури.

Та, на жаль, мусимо констатувати, що привнесення (через об'єктивні причини – відсутність державності, а в теперішніх часах – мудрого державного бачення перспектив розвитку, вміння бачити «корені речей», не розуміння діалектики причин і наслідків), невластивих українській традиції моделей та засобів природокористування (як і людинокористування), призвели до дисгармонії як у довкіллі, так і в людських душах, достеменно переконавши нас у мудрості думки Френсіса Бекона: над природою не панують, їй – підпорядковуються.

Діяльність перестає бути розумною, коли виходить за межі, за ліміти: все розумне має межі, безмежна – дурість. Сьогодні ж панує цинізм практики, що позбавлена моральності. А наш мудрий філософ Григорій Савич Сковорода застерігав: «Одарив нас Бог ґрунтами, це пропасти може, знай!».

Руйнування екосистем в Україні мало таке саме негативне значення для життя та розвою корінної нації, як і заперечення етичних засад традиційної моралі для здоров'я довкілля. Це саме той приклад коеволюційності системи «людина – природа», коли збурення в одному зі складників, болюче позначається на іншому. Тисячолітній зв'язок із землею створює природний культурний простір і там, де порушується органіка життя, спотворюється і людське світосприйняття. Наслідки цього – доленосні для етносу. Бо, як влучно виразився видатний фізик, Нобелівський лауреат Нільс Бор, «ми не тільки глядачі спектаклю, але одночасно і дійові особи драми» [2, с. 295]. Розорення степу, бездумне вирубування лісів, перекриття Дніпра, знищення порогів, Великого Лугу, осушення боліт – фактично витворили своєрідну просторову аберацію: змістили етнос у незвичний для нього світ. І цей новий світ, попри всю свою генетичну спорідненість з колишніми теренами, набуває рис гомогенного простору з його сумними, одноманітними ландшафтами, з його тотальним зневаженням людини, з його відчуженістю від цінностей нації. Легендарно-історична річка Либідь стала вже, фактично, мертвою через її високу заурбанізованість. «Це назва є, а річка вже немає», – цей поетичний рядок Ліни Костенко так і проситься для констатації цього сумного факту. Благословенні Київські гори, – Щекавиця, Хоревиця, легендарні урочища Гончарі, Кожум'яки, Дехтярі, – себто, до- і протослов'янські святині вже споганено «хатинками» і гаражами «нових українців». Борис Олійник означив це як «підкоп під національну кореневу систему, що веде до втрат невідшкодова-

них». Як грізне попередження знекорінення може стати реальною передумовою для реального стану непотрібності. Бути знекоріненим означає не мати в світі свого місця, тобто місця, визначеного іншими і визнаного іншими. Знищуючи українське село, знівечуючи красу рідних краєвидів, можна без пострілу знищити древній народ.

Так, не покидаючи рідної землі, українці опинилися в агресивному щодо них середовищі, в якому насуцню вже стала потреба виживання. Бо зміна ландшафту вимагає від соціуму, який проживає на ньому, або пристосування, або ж призводить до загибелі, або спонукає до міграцій. Карл Ясперс навіть стверджував, що людина, «вирвана зі свого ґрунту, без свідомості історії, без тяглості буття, не може залишатися людиною» [16, с. 33]. Якщо не погоджуємося з категоричністю такого висновку знаного філософа, то не можемо заперечувати через означені причини факту травмованості, а то й скаліченості людської душі сучасника. Зневага до ества природи призводить до корозії гумусу духовного, бо природа є не тільки всеосяжною матерією, а й безсмертним духом, що визначає буття. Вона ще й формує духовний генотип людини. Мікро- і макрокосм, людина і світ є взаємообумовленими, сплетеними в нерозривну єдність. Порушення законів духовного, морального життя людини веде за собою небезпеку порушення законів космічних. Всесвіт побудований за законами гармонії, які не дозволяють порушень, зміни ладу (згадаймо, що Лад (Ладо), Лада – боги українського пантеону: Лад (Ладо) – бог всеїдиного ладу, Лада – велика мати всього сущого, богиня світової гармонії, краси та любові). Ритм нашого життя нерозривно пов'язаний із життєвим ритмом Всесвіту. Не забуваймо: наша духовна сутність налаштована на музику світобудови, яку піфагорійці йменували „музикою сфер”. Тому й звучить суголосно цій ідеї закличне поетове слово:

"Клавіатурте розум, почуття і волю!

Клавіатурте!

/М. Хвильовий/

Споживацькі, гедоністичні устремління сучасного суспільства, комерціалізація людських взаємин, налаштованість на «мати», а не «бути», запускають технологічну систему знищення природного середовища побутування. Споживацтво ж, гедонізм, як свідчить історія минулих цивілізацій, – тупиковий шлях розвитку людства, його культури. Розтікаючись у ширину, прямуючи по горизонталі в пошуках все нових і нових насолод, збільшення кількості речей, людське життя втрачає вимір глибини, без якого воно стає все більш і більш безмістовним, спричиняючи екзистенціальну катастрофу втрати сенсу життя.

Цікаво у зв'язку з цим відзначити зростання інтересу до вертикалі морально-естетичних цінностей (в їх традиційному значенні), який спостерігається зараз у панорамі художнього життя. Аргентинський письменник-інтелектуал, лауреат Нобелівської премії Хорхе Луїс Борхес, вникаючи в таїну смерті, писав: «Як може вмерти жінка, чоловік чи дитина, якщо в кожному з них стільки розквіту весни та першого листя дерев, стільки книг та птахів, стільки

ранків та заходів сонця». Краса життя – це об'єктивно дана міра взаємодії в системі «людина-природа». Вона утримує людину в природі. Крах цінностей, власне кажучи, й починається зі зневажання краси. Французький еколог Ж.Дорст у книзі-пересторозі «До того як помре природа» приходить до обнадійливо-однозначного висновку: «Природа буде захищена від небезпеки тільки в тому випадку, якщо людина хоча б трохи полюбить її просто тому, що вона прекрасна, і тому, що вона не може жити без краси, якою б не була та форма, до якої вона за своєю культурою та інтелектуальним складом є найбільш сприйнятливою. Бо і це – невід'ємна частина людської душі» [4, с. 405]. Воістину, краса – перевірка людини на людяність і на природність її ества.

Краса перешкоджає організації і організованості переступити міру, перетворитися на щось бездушне, бездуховне, на раціонально впорядковане, але без людського вигляду. Як тут не заакцентувати думку А.Мемфорда, який, у свою чергу, спирається на таких визначних культурологів, як О.Шпенглер і А.Тойнбі, що лінія розвитку від села до гігантського мегаполісу приводить до перетворення міста на некрополь, тим самим завершуючи цикл росту і розвитку. Прикметно, що першою виявила протест проти голої раціональності, «проти тиранії коробок з-під взуття», як означило це гостре перо французької преси, повторених тисячі разів у вигляді башт на американський кшталт, і у вигляді брусків – на французький – архітектура.

Природа, за висловом Габріеля Марселя, допомагає людині, бути у світі «бути як вдома». Звідси імператив – увіковічнити природу – і в зображенні, втіливши її на полотні, і в прямому сенсі слова, зберігши від винищення все, що живе на землі – таке, на думку цього письменника, завдання художньої творчості. Почути б та усвідомити ці думки. Це мало б стати кредо!

Справжня велич митця криється у подоланні природи, а у поклонінні їй. О. Довженко писав: «Я завжди думав і думаю, що без гарячої любові до природи людина не може бути художником» [5, с.27]. Сам він усе життя був пов'язаний із землею (симптоматично, що його фільм, зарахований у дванадцять найкращих фільмів світу, називався «Земля»), посадив багато дерев, заклав сад на Київській кіностудії та й на Мосфільмі – Довженківські сади. Любив природність. Зазвичай фотографувався в злаках, у високій траві, чудувався соняшниками та й сам, за свідченням сучасників, асоціювався з образом людини-соняшника. Відомий кінорежисер Сергій Бондарчук згадував, як на художній раді кіностудії Олександр Петрович читав свій сценарій, який починався так: «Пейзаж... Пейзаж... Ще один пейзаж... Найкращий (тобто кращий) пейзаж ... Пейзаж ... Пейзаж ... Пейзаж...» [1, с. 62]. Український геній прозорливо бачив, що найдоступнішим та найефективнішим способом очищення від скверни, звеличення душі є спілкування з природою. Недаремно, зустрічатись із природою, як зі святом, радив своїх учням, майбутнім художникам Олександр Мурашко. Наш сучасник, художник, Шевченківський лауреат

Анатолій Криволап, буквально підтверджуючи цю пораду, вторив йому: «Я не можу сприймати природу як буденність». Вона захоплює його цілковито. «Особливо, – зізнається він в одному з інтерв'ю, – коли я з нею тет-а-тет» [3, с.8]. Дійсно, в єднанні з природою людина залишається собою, людиною природною в своєму естві, а природа, необтяжена індустрією, урбанізацією, ще береже в собі безкінечні переливи світла, барв, щебет птаства, аромат степових трав, лісу, землі, води, снігу допомагає збагнути смисл вічного сенс життя і смерті.

Притому слід підкреслити, що свою спорідненість із природою важливо відчувати не через відношення «пан, господар чи раб її», а саме частиною грандіозної космічної симфонії, в якій кожен народ виконує свою, написану ним і для нього, сольну партію. «В космічному оркестрі» – ця назва однієї з ранніх поетичних збірок Павла Тичини якнайточніше передає сутність цього взаємоеднання. Такий зв'язок із природою породжує добрі інтенції душі, сприяє набуттю мудрості. Мабуть, не випадково збиралися запорожці на Хортиці під розлогим дубом (символом міці) на раду задля вирішення важливих справ. Сприймаючи її (природу) як живу цілісність, ми культивуємо творчі сили, стаємо мудрішими. Микола Хвильовий, виражаючи цю думку, пафосно стверджував:

"Я проростаю мудрістю, величністю природи".
/"Електричний вік"/

Почуття природи піднімає людину над буденністю, переводить у стан піднесеного світовідчуття, допомагає зосередитися на гуманістичних сторонах буття.

Висновки

Зазначене вище переконує нас у тому, що національне відродження, за яке бореться український народ, має спиратися, поряд із соціально-економічними здобутками, ще й на реанімацію та реставрацію того природного довкілля, в якому тільки й можлива його (народу) максимальна реалізація. «А українська земля така велика, – із захопленням писав академік С.Рудницький, – так вигідно положена, така багата, український народ такий великий, здоровий, здібний, має такі цінні завдатки в своїй простонародній культурі, що перед цим кра-

ем, перед цим народом відчиняються в будучині величезні можливості» [13, с.397].

Саме зважаючи на ці об'єктивні обставини та й на багатство суб'єктивних, духовних якостей українського етносу, долучаємось до розмірковувань над майбуттям І.Мірчука, в яких безперспективності змагання духовності культури з технологічною цивілізацією, Україні належить виконати універсальну, а може, навіть, месіаністичну роль – «повернення...світової гармонії, згоди між одиницею та її оточенням як підстави дальшого розвитку культури» [10, с. 296]. Тоді може й збудеться пророчі візії великого провидця Нового часу Й.Гердера: «Україна стане новою Елладою».

Список літератури

1. *Бондарчук С.* Желание чуда/ С. Бондарчук – М.: Молодая гвардия, 1981. – 222 с.
2. *Гейзенберг В.* Шаги за горизонт/ В. Гейзенберг – М.: Прогресс, 1987. – 368 с.
3. «День», 2011, 11-12 листопада
4. *Дорст Ж.* До того как умрёт природа/ Ж. Дорст – М.: Прогресс, 1968. – 220 с.
5. *Корогодський Р.М.* Довженко в полоні: розвідки та есеї про майстра/ Р.М.Корогодський – К.: Гелікон, 2000. – 348 с.
6. *Крымский С.Б.* Философия как путь человечности и надежды/ С.Б.Крымский . К.: Курс, 2000. – 308 с.
7. *Крымский С.Б.* Під сигнатурою Софії / С.Б.Крымский – К.: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2008. – 718 с.
8. *Крисаченко В.С.* Природні підвалини етнічних символів. Ойкумена. УЄВ.1993, №1.- С.10-16.
9. *Кульчицький Олександр.* Іван Мірчук – дослідник української духовності // Хроніка 2000. Український культурологічний альманах. Випуск 37 – 38.
10. *Мірчук І.* Історія української культури / І.Мірчук. Мюнхен – Львів, 1994. – 304 с.
11. *Полонська-Василенко Н.* Історія України: У 2 т. Т.1. До середини XVII століття. – 3-тє вид. / Н.Полонська-Василенко К., Либідь, 1995.672 с.
12. *Рудницький С.* Нинішня географія /С. Рудницький – Львів, 1905. – 27 с.
13. *Рудницький С.* Чому ми хочемо самостійної України. / С. Рудницький – Львів, Світ, 1994. – 416 с.
14. *Флоренський П.* Детям моим. Воспоминания прошлых дней. / П.Флоренский – Харьков, Фолио, 2000, – 207 с
15. *Швейцер А.* Культура и этика /А. Швейцер – М.: Прогресс, 1973. – 344 с.
16. *Ясперс К.* Смысл и назначение истории /К. Ясперс – М.: Республика, 1994. . – 527 с.

Л. Мокляк, А. Покотыло

ПРИРОДА КАК ДУХОВНАЯ ЦЕННОСТЬ В СТАНОВЛЕНИИ КУЛЬТУРЫ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

В статье анализируется место и роль природы в системе духовных ценностей культуры современного украинского общества.

Ключевые слова: природа, человек, духовность, этос, моральный императив, эстетическая культура

L. Moklyak, A. Pokotylo

NATURE AS A SPIRITUAL VALUE IN ESTABLISHING OF THE CULTURE OF UKRAINIAN MODERN SOCIETY

The article investigates the place and role of nature in the system of spiritual values of culture in Ukrainian modern society.

Key words: nature, man, spirituality, ethos, moral imperative, aesthetic culture